

DE EENHEID IN HET LEVEN VAN RIMBAUD

De combinatie *Rimbaud en eenheid* heeft op 't eerste gezicht iets geweldig paradoxaals. Uiterlijk zijn er weinige levens zo inkoherent als dat van de raadselachtige zwerver, die Rimbaud was. Als kind vroom, teruggetrokken, ijverig, een voorbeeld voor zijn medescholieren van het Collège te Charleville, schrijft hij op zijn zestiende jaar verzen die Hugo, de Banville, Verlaine, Mallarmé met bewondering vervullen. Plotseling in opstand tegen zijn gehele omgeving, geeft hij de studie er aan en trekt naar Parijs waar hij door Verlaine wordt geïntroduceerd in een paar letterkundige salons. Zijn moedwillige onbeschoftheid drijft hem daaruit en hij leeft als een straat-arab enkele weken in de wereldstad, komt weer boven water en blijft bij tussenpozen verkeren in de kring der Parnassiens. Hij wordt o. a. met enige beroemdheden geschilderd door Fantin-Latour en prikt zo op het vermaarde *Un coin de l'atelier*. Maar, na verloop van enkele maanden verlaat hij deze omgeving om met Verlaine een zwerftocht te maken door België, Nederland en Engeland. Eer men twee jaar verder is, valt *le drame de Bruxelles*. Verlaine schiet op zijn vriend die hem verlaten wil. Rimbaud maakt van de gelegenheid dat hij in Brussel zijn wond laat cureren gebruik om zijn *Une Saison en Enfer* te laten drukken. Maar als hij de exemplaren thuis krijgt, verbrandt hij er een gedeelte van en toont voor de rest de grootste onverschilligheid. Daarna, zijn negentiende jaar was nog niet ten einde, zal hij nooit meer een letter literatuur op het papier zetten. Van dat ogenblik af, is hij meer dan tot nu toe, zwerfende en dolende op de aardbodem. Hij trekt als leraar in het Frans weer naar Engeland en dan in dezelfde kwaliteit naar Stuttgart, heeft daar een laatste ontmoeting met de inmiddels uit de gevangenis ontslagen Verlaine, een ontmoeting die met een handgemeen eindigt waarbij Verlaine voor dood blijft liggen. Van Stuttgart reist hij te voet over de St. Gothard naar Italië. Bij Livorno wordt hij door een zonnesteek getroffen; gerepatrieerd door de consul, tekent hij voor het Carlistiese leger, maar ontsnapt aan zijn ronselaars. Het is niet doenlik om in een kort bestek weer te geven het verdere verloop van zijn odyssée. Zie hier de voornaamste etappen: In Marseille is hij bootwerker en sjouwerman. Hij trekt naar Weenen voor een handelsaangelegenheid. In Harderwijk meldt hij zich aan bij het Koloniaal werfdepot, deserteert op Java, wordt matroos en tolk op een Engels schip dat om de Kaap vaart. In Europa weer-gekeerd wordt hij bij de Duitse grens ronselaar voor ons Indiese leger, verder speecher bij een reizend circus in Skandinavië, opzichter in een steengroeve op Kreta, assistent-architekt op Cyprus, bediende bij een handelshuis in Aden, ondernemer van industrieën aan de Rode Zee, raadsman van de Negus van Abyssinië, handelaar in ivoor, muskus, goud, wierook, koffie,

geweren, munitie en mullerzels. Tijdens zijn verblijf in de tropen houdt hij zich bezig met kolonisatie en het beschaven van negers, door wie hij wordt aanbeden en in wier midden zijn naam nog schijnt voort te leven. Dan is, ogenschijnlijk altans, enige rust gekomen in deze rusteloze. Maar de grenzeloze ontberingen en vermoeienissen hebben zijn ijzersterk gestel gesloopt. Een zeer ernstig geval van het leewater noodzaakt hem naar het vaderland terug te keren. In Marseille wordt hij geamputeerd. Zonder baat echter. Na drie maanden van ontzettend lijden, sterft hij op de leeftijd van zevenendertig jaar, vroom en berustend, teruggekeerd tot het geloof zijner kindsheid, waarmee hij zo mateloos fel gespot had.

Zegt Arthur Symons te veel, wanneer hij het leven van Rimbaud noemt „a story of the Arabian nights, which is at the same time a true story”¹⁾? Degenen die over hem schrijven wedijveren in het gebruik van termen die uitdrukken welk een raadsel ze hem vinden: *le noctambule et énigmatique Rimbaud* (Jules Laforgue), *le double Rimbaud* (Victor Ségalen)²⁾, *le problème de Rimbaud* (Marcel Coulon)³⁾.

Het zij verre van mij en van wie ook, te ontkennen dat het leven en het werk van deze dichter niet vol is van raadselen; maar toch zie ik veel meer in beide een grote eenheid en heeft zijn levensgang, hoe hortend en schokkend ook, voor mij een zeer duidelijk geaksentueerd rythme.

* *

Rimbaud acht ik niet beter gekenschetst dan met deze woorden van de zo door hem gehate Musset⁴⁾:

.... *malgré moi, l'infini me tourmente.*

Voor mij is Rimbaud vóór alles *une âme tourmentée d'infini*, de ziel veront-rust en gekweld door de nostalgie van het oneindige. Als zodanig tekent hem en zijn werk en zijn leven. Maar, terwijl het veel- en felbewogen leven van deze mens voor een heel groot deel ligt in de duisternis van het ongewetene, is zijn werk voor een ieder toegankelijk sedert Paterne Berrichon⁵⁾ in 1912 onder de titel van *Œuvres de Arthur Rimbaud* alle teruggevonden gedichten verenigd heeft uitgegeven bij de bekende *Société du Mercure de France*, benevens enige korrespondentie, gepubliceerd in de *Nouvelle Revue française*⁶⁾ en de *Mercure de France*⁷⁾.

De *hantise* van het oneindige, Rimbaud heeft haar gekend vanaf het ontwaken der puberteit. Zijn „jeugd”werk, door Berrichon ondergebracht in het *Appendice* van bovengenoemd boek, is niet persoonlijk genoeg om dat

1) *The symbolist Movement in Literature*, 2^d ed., New-York, p. 280.

2) Titel van een artikel in de *Mercure de France*, 1—IV, 1906.

3) Titel van een reeks artikelen in de *Mercure de France*, 1—IX, 1913; 1—II, 1914; 1—IX, 1918.

4) „Musset quatorze fois exécration” (*Trois lettres inédites de Rimbaud; Nouvelle Revue française*, 1er oct., 1912, p. 574).

5) *Paterne Berrichon* (pseudoniem voor Pierre Dufour) is gehuwd geweest met Arthurs enig overgebleven en onlangs overleden zuster, Isabelle.

6) 1er oct. 1912 en 1er juillet 1914.

7) 16—XII, 1913. Een volledige verzameling brieven, geschreven door Rimbaud vanuit Egypte, Arabië, Ethiopië, en eveneens door Berrichon uitgegeven onder de titel van *Lettres de Jean-Arthur Rimbaud* (Société du M. d. F., 1899), heeft geen andere letterkundige waarde dan dat deze brieven, in hun *insolent prosaïsme* (Ernest Delahaye) duidelijker dan iets anders aantonen hoe volkomen de breuk geweest is van Rimbaud met de literatuur.

duidelijk te laten zien; allerhande invloeden manifesteren er zich, die van Coppée (*Les Etrennes des Orphelins*), van Musset (*Soleil et chair* loopt haast parallel met het begin van *Rolla*), van Lamartine (*Ophélie*), van Villon en Baudelaire (*le Bal des pendus*), vooral van de laatste.

Er is een andere uiting van zijn aspiratie's overgebleven in een van zijn brieven, die hij schrijft aan zijn vroegere leraar die wegens de oorlog Charleville had moeten verlaten en die zijn confidant blijft gedurende een paar jaren, M. Isambart, een uiting waarin de invloed van Baudelaire overigens niet is te miskennen. Ik bedoel de *Théorie du Voyant*, zoals de zestienjarige knaap het zelf noemt. Voor hem is het niet voldoende dat de dichter zijn ziel kent onder haar gewoon aspekt. Door een algehele omkering van zijn zinnen, door als in een retort alle vergiften in zich te laten distilleren, wordt hij de *suprême Savant*, de Ziener. „Car il arrive à l'inconnu! Puisqu'il a cultivé son âme, déjà riche, plus qu'aucun! Il arrive à l'inconnu; et quand, affolé, il finirait par perdre l'intelligence de ses visions, il les a vues! Qu'il crève dans son bondissement par les choses inouïes et innommables; viendront d'autres horribles travailleurs; ils commenceront par les horizons où l'autre s'est affaissé!”¹⁾

Rimbaud zal die *Theorie du Voyant*, als hij in Parijs is aangekomen, in praktijk brengen. Het gruwzame programma wordt daar welbewust en vastberaden uitgevoerd. *Epuiser en soi tous les poisons pour n'en garder que les quintessences*, was niet louter figuurlik bedoeld: opium, tabak, absint, langdurig vasten, maar vooral alkoholika, alles wat kon bijdragen tot *le dérèglement de tous les sens* wordt met systeem aangewend ten einde de ziel een blik te gunnen in de onbekende en onbegrensde ruimte achter de einder onzer zinnen.

Over het resultaat van deze kuur schrijft hij in *Une Saison en Enfer*, het laatst geschrevene van zijn werken: „Je m'habituai à l'hallucination simple: je voyais très franchement une mosquée à la place d'une usine, une école de tambours faite par des anges, des calèches sur les routes du ciel, un salon au fond d'un lac; les monstres, les mystères; un titre de vaudeville dressait des épouvantes devant moi”²⁾ en verder „j'aimai le désert, les vergers brûlés, les boutiques fanées, les boissons tiédies. Je me traînais dans les ruelles puantes et, les yeux fermés, je m'offrais au soleil, dieu de feu”³⁾. En dit vooral: „Je devins un opéra fabuleux... a chaque être, plusieurs autres vies me semblaient dues... Devant plusieurs hommes, je causai tout haut avec un moment d'une de leurs autres vies.”

De gedichten, waarin hij zijn visioenen heeft zoeken te kristalliseren, heeft hij *Illuminations* genoemd. Voor een klein deel zijn ze in regelmatige verzen, voor een ander deel in verzen van de meest losgelaten structuur, voor het grootste deel in proza. Sommige zijn sieraden van wonderbare schoonheid: *Génie*, waarin Paul Claudel de meest pure uitdrukking vindt van Christus, *Aube*, *Being Beauteous*, *Eternité*, *Chanson de la plus haute Tour*.

1) *Nouvelle Revue fr.*, 1er Oct. 1912, p. 572.

2) *Œuvres*, p. 288.

3) *ibid.*, p. 290.

Andere zijn mateloos-individueel, onverstaanbaar als een futuristies schilderij. In hun onbegrijpelijkheid bijna altijd nog geniaal en groots van zeggings, is het ,of de dichter alle vormen in oneindigheid, alle momenten in eeuwigheid doet vervagen, een synthese die onze ziel „aan 't stof gekluisterd” meestal niet kan verwerken. Verlaine heeft gezegd dat *Illuminations* moet opgevat worden in de zin die het Engels aan dit woord geeft, *coloured plates* ¹⁾; voor de meeste dezer enluminures echter zou de naam *hallucinations* beter passen.

Maar het oneindige te benaderen langs die weg van zinnenverbijstering en on-natuur kan geen hart, dat metterdaad naar de oneindigheid dorst, op de duur bevredigen. Bovendien bleek die geestesgymnastiek een gruwelijke foltering te zijn. Hoe smartelijk is de toon van deze belijdenis: „Ma santé fut menacée. Le terreur venait. Je tombais dans des sommeils de plusieurs jours et, levé, je continuais les rêves les plus tristes. J'étais mûr pour le trépas. et par une route de dangers ma faiblesse me menait aux confins du monde et de la Cimmérie, patrie de l'ombre et des tourbillons” ²⁾. Of, indien men menen mocht dat hier nog te veel litteratuur in zit, deze uiting gedaan in een vertrouwelijke brief vol van taalverminking, gedateerd van *Parmerde, Juinphe* (Paris, juin), 1872, en gericht aan zijn vriend Ernest Delahaye: „Là, je bois de l'eau toute la nuit, et je ne vois pas le matin; je ne dors pas, j'étouffe” ³⁾. Waarschijnlijk worden, met het verlaten van Parijs, de experimenten, waarin Verlaine hem trouw had vergezelschap, als ondoeltreffende procédés verworpen. Van neiging tot bedwelming of dronkenschap zal in zijn verder leven geen spoor meer te bekennen zijn. Integendeel, hij leeft later in de strengste soberheid. Zelfs bij zijn maaltijden drinkt hij niets dan water. Met Verlaine is het, helaas, anders gegaan.

* *

Niet voor een iegelijk ligt op al het geschapene *un pâle reflet de l'infini*, niet een ieder wandelt met Baudelaire door het leven als door *une forêt de symboles*; maar toch zijn er op onze kleine planeet emblematische van het oneindige die door bijna alle van vrouwen geborenen als zodanig worden aanvaard: het uitspanse, de zee, de grote stad, de wijde vlakte met zijn horizon waarachter een geheimzinnig *au-delà*, de dood, de liefde.

Het is merkwaardig welk een plaats die thema's innemen in het *œuvre* van Rimbaud. Met één beperking echter: de liefde is uit zijn werk afwezig, zoals ze uit zijn ganse leven afwezig zal zijn. Hij haat noch veracht de vrouwen. In zijn gedichten roept hij van tijd tot tijd de herinnering op aan een galante ontmoeting (*La Maline, Au Cabaret vert, Rêvé pour l'Hiver, Comédie en trois baisers*). Maar *la divine étincelle* ontbreekt er totaal. Als hij ernstig redeneert, zoals in *les Sœurs de Charité*, stelt hij de wetenschap en de dood als troosters boven de vrouw:

*Mais, ô Femme, monceau d'entrailles, pitié douce,
Tu n'es jamais la Sœur de charité, jamais!*

1) Volgens Gustave Kahn, *Symbolistes et Décadents*, Paris, 1902, p. 255.

2) *Une Saison en Enfer, Œuvres*, p. 294.

3) *Nouvelle Revue fr.*, 1er oct. 1912, p. 579.

En wat enkele satiren betreft als *Mes petites amoureuses* en *Vénus Anadyomène*, die maken waar wat Jacques Rivière zegt dat wie tot Rimbaud wil naderen, heen moet door un *flot d'insultes*¹⁾.

De plaats die de zee inneemt in Rimbaud's werk is merkwaardig in hoge mate. Reeds als plattelandsjongen van zestien jaar die nooit meer dan een paar rivieren gezien heeft, bezingt hij in *Bateau ivre* het mysterie van de zee op onnavolgbare wijze, diepzinnig als de profeet Jona over wiens hoofd, omgeven van de afgrond en omwonden met het wier uit de diepte, al hare golven en al hare baren waren heengegaan. *Bateau ivre*, dat is het schip dat van zijn kabels en ankers is losgeslagen en nu onbeheerd zijn zwerfgang gaat temidden van de spookgestalten der wrakken, der kadavers „qui descendent à reculons,” der verschrikkende zeemonsters, de Leviathan en de Behemoth, en dat, als het eenmaal de onbeperkte vrijheid heeft gesmaakt van

le poème

De la mer infusée d'astres et lactescens,

nooit weer het zog der huiswaarts kerende vrachtboten wil volgen, dat de hoogmoed der vlaggen en wimpels niet meer verdragen kan, noch het afschuwelijke oog der havenlichten.

Men heeft gepoogd voor dit wondervolle gedicht een prototype te vinden, en men noemt in dit verband wel eens *l'Invitation au Voyage* van Baudelaire. Ja, ook Baudelaire heeft heimwee naar verre landen, en in de geur van de zwarte haren van zijn kreoolsche maitresse zal hij de reminiscentie vinden van *la langoureuse Asie* en *la brûlante Atrique*, maar ik heb de indruk dat er gedichten van hem zijn die deze nostalgie volkomener weergeven dan de verzen van *l'Invitation au Voyage*, die in hoofdzaak de begeerte uitdrukken om zijn amante in een ver land een leven²⁾ te geven

*Où tout n'est qu'ordre et beauté,
Luxe, calme et volupté.*

Rimbaud heeft in Baudelaire een verwante ziel gevoeld, een zwerver, een Ziener. Hij heeft een grote verering voor hem. In eer der reeds meer aangehaalde brieven noemt hij hem *un vrai Dieu*. Het is mogelijk dat *ces vaisseaux dont l'humeur est vagabonde*, uit *l'Invitation au Voyage* hem, Rimbaud aan het dromen hebben gezet, maar overigens welk een verschil in conceptie en strekking. Anderen pogen verband te leggen tussen het beroemde *Rime of the Ancient Mariner* van Coleridge en *Bateau ivre*. Natuurlijk behoudt Rimbaud van de romantiese inkleding van de *Ancient Mariner* geen spoor. Van de bruiloftsgast die staande wordt gehouden door de zeeman, van het doodschieten van de albatros, van de boze geest die het schip tot een spookschip maakt, blijft niemendal over; maar het is ontwijfelbaar dat *indien* Rimbaud Coleridge's gedicht heeft gekend, het met zijn wondervolle beschrijvingen van de zee en al wat haar paden doorwandelt, een diepe indruk op hem gemaakt heeft. Dat het bij Franse tijdgenoten in de smaak was, bewijst het feit dat in 1886 Auguste Barbier het in Franse verzen overzette.

1) *Nouvelle Revue fr.*, 1er juillet, 1914, p. 569.

2) Volgens de zeer plausibele hypothese van de heer Gallas zou de *Invitation au Voyage* zelfs weergeven „une impression flottante d'une *Hollande* un peu vague.” (*Neoph.*, III, p. 184, ss.).

Hoe het ook zij, Rimbaud heeft niet gegeven wat men in de verste verte ook een navolging van Coleridge of Baudelaire zou kunnen noemen. *Bateau ivre* is vóór alles de ziel die in mijmering de verschrikkingen en de wellusten van het heelal doorzwerft. Voor Rimbaud is er geen volkomener beeld van de eeuwigheid dan de zee, waarvan de contour zich oplost in de atmosfeer. Het eerste en het laatste couplet van *Eternité* luidt:

*Elle est retrouvée.
Quoi? L'éternité.
C'est la mer allée
Avec le soleil ¹⁾.*

De zee heeft hij lief alsof ze hem kon ontledigen van zijn melaatsheid, en na zijn zelfpijniging te hebben volbracht, ziet hij boven haar het kruis der vertroosting zich verheffen ²⁾). Naderhand, als hij de zee uit eigen aanschouwing zal hebben leren kennen, vindt hij in het konkrete van zijn waarnemingen nieuwe aksenten om zijn sensaties te zeggen: *Marine, Mouvement, Est-elle almée?*

Als men van Rimbaud niets anders wist dan dat hij tussen zijn zestiende en achttiende jaar alzo van de zee geschreven had, zou men a priori mogen aannemen dat hij een ontoombare zwerver moest worden, voor wie de ruimte en de eenzaamheid levensvoorwaarden zijn. O, die behoefte naar de eindeloze ruimte, die hij zelf definiëert als een „*élan insensé et infini aux splendeurs invisibles, aux délices insensibles*” ³⁾), hoe zal hij er anders aan voldoen, dan door zwervende en dolende te zijn op de aarde. Het vagabonderen is hem opgelegd als een fataliteit. Zijn verzen zijn er even vol van als zijn leven: *Sensation, Ce qui retient Nina, A la Bohème, Au Cabaret vert, Larme, Vagabonds, Fêtes de la Faim*, zo ze al geen anticipaties zijn op toekomstige dooltochte zoals *Bateau ivre*, zijn het herinneringen aan volbrachte omzwervingen. Zijn lievelingsvogel is de zwarte onrustige raaf, de metgezel der gehangenen, de bewoner der oude donjons en der grauwe bouwvallen. Zij zijn

*Les soldats des forêts que le Seigneur envoie,
Chers corbeaux délicieux! ⁴⁾.*

Met *chers corbeaux délicieux* spreekt hij ze nog eens aan in een gedicht dat helemaal aan ze gewijd is ⁵⁾). Hun stem is voor hem *une bonne voix d'ange* ⁶⁾).

Wie is de held van zijn jonge jaren, de tijd van chauvinistische opwinding in heel Frankrijk? Canrobert of Mac-Mahon? Neen, de galeiboef: „Encore tout enfant, j'admirais le forçat intraitable sur qui se referme toujours le baignoire; je visitais les auberges et les garnis qu'il aurait sacrés par son séjour; je voyais avec son idée le ciel bleu et le travail fleuri de la campagne; je flairais sa fatalité dans les villes. Il avait plus de force qu'un saint, plus de bon sens qu'un voyageur, — et lui, lui seul! pour témoin de sa gloire et de sa raison.”

¹⁾ Zo heeft Berrichon de tekst vastgesteld. Rimbaud zelf geeft een andere lezing, als hij zich citeert in *Une Saison en Enfer*:

*C'est la mer mêlée
Au soleil.* (*Œuvres*, p. 292).

²⁾ *Œuvres*, p. 295.

³⁾ *Solde, Œuvres*, p. 247.

⁴⁾ *La Rivière de Cassis*.

⁵⁾ *Les Corbeaux*.

En daarop volgt dit merkwaardig persoonlijke: „Sur les routes, par des nuits d'hiver, sans gîte, sans habits, sans pain, une voix étreignait mon cœur gelé: Faiblesse ou force: te voilà, c'est la force. Tu ne sais ni où tu vas, ni pourquoi tu vas; entre partout, réponds à tout. On ne te tuera pas plus que si tu étais cadavre.' Au matin j'avais le regard si perdu et la contenance si morte que ceux que j'ai rencontrés *ne m'ont peut-être pas vu*"¹⁾.

Hoe weinig te verwonderen is het dat, deze slaapwandelaar in de wereldstad, waarin de mensen als schimmen langs elkaar strijken, dezelfde sensaties ervaart als op de verlatenheid van een bevroren steppe. Parijs, Londen, Weenen, Hamburg, Brussel fascineren hem. Hij zoekt ze alle op en duikt in de warrelende menigte der levende zielen onder. Bij herhaling poogt hij als een voorloper van Severini de kollektieve indruk ervan weer te geven: *Villes I, Villes II, Bruxelles, Ville*. Hij is in de stad als de hoge eenzame toren die in het zien versterven der geslachten om zich heen, geduld heeft geleerd en die, immer dezelfde, haar klokkenrefreinen laat meewaaïen op de huilende wind, volmaakte prediker der eeuwigheid en der wereldverzaking²⁾.

De grijze kerktoeren, de woelende wereldstad, de vluchtende galeiboef, de sombere raaf, de wijde vlakke, de zee, het zijn voor Arthur Rimbaud alle symbolen van de allesomvattende synthese, waaruit ook zijn ziel gegrepen is. Het overkomt hem dat hij begint te schrijven over een konkreet en voor hem waarneembaar iets, het horen van kleuren: de *A* is zwart als het borststuk van een horzel, als de duisternis zelf; de *E* is wit als tenten, als de gletscher, als het uitgespreide scherm van de scheerling, de *I* rood als bloed, als vrouwenlippen. Maar bij het eerste terzet van zijn beroemd *Sonnet des Voyelles* laat Rimbaud zijn ziel waren over de onbegrensde cirkelende vlakten van smaragden zeeën, over de stille vrede der groene weiden. De *O* is voor hem als de bazuin des oordeels, de blauwe geluidloosheid waarin werelden wentelen en engelen zweven, de samenvatting van het al, de Omega, de violette glans van het oog Gods, of, zoals Rimbaud het alleen maar concipiëren en zeggen kan:

*O, suprême clairoir plein de strideurs étranges,
Silences traversés des Mondes et des Anges:
O l'Oméga, rayon violet de Ses Yeux.*

* *

En deze ziel die vensteren had moeten hebben, uitzien naar onbeperkte ruimten, die de ganse atmosfeer nodig had voor haar ademhaling en het heelal voor haar omzwervingen, zit gevangen en gebonden in de gevangenis van het tijdelijke en eindige. Daarom is Arthur Rimbaud de *révolté*, de muiteling, zodra hij tot oordeel des onderscheids gekomen is. Hij is meer dan de meesten onzer

. . . . le point fatal où les deux infinis
Par la toute-puissance ont été réunis,

zoals Lamartine het zo schoon zegt. Meer dan de meesten onzer is hij de mens

¹⁾ *Une Saison en Enfer, Œuvres*, p. 263.

²⁾ *Chanson de la plus haute Tour*.

naar het beeld van den Oneindige en Almachtige geschapen om als een koning te heersen, maar die met Adam en zijn ganse kroost begrepen is in de diepe versmaadheid van de val,

. . . un dieu tombé qui se souvient des cieux.

Hij is als de schijndode die in de knelling van zijn doodkist zich herinnert het licht en de ruimte die hij eenmaal ervaren heeft en tot welke hij geboren is. Maar omdat hij sterk is van lichaam en van wil, begint hij te pogen zich zelf te verlossen. Hij bonst en rameit tegen de planken van zijn gruwelijke gevangenis aan en beproeft zich zelf op te richten, want hij wil de zon weer zien en in de ruimte weer adem scheppen en vrolijk zijn. Zijn pogingen falen telkens, en telkenmale ligt hij amechtig neer; maar zijn onuitputtelijke energie doet ze hem ook telkens vernieuwen. Eindelijk dwingt het leven hem van Selbsterlösung af te zien en dan, in het hôpital de la Conception te Marseille, laat hij zich, een kindeke geworden, verlossen door de oneindige liefde van Christus.

Rimbaud, de leeuw achter de traliën van zijn hok rusteloos heen en weer lopend met de nostalgie van de wildernis in het vertoornde oog, is de knaap die alle kluisters van eerbied en konventie verbreekt, is de dweper met de anarchie, is de wandelende Jood, is de dichter van *Bateau ivre*, de jongeling die het gewemel der wereldstad liefheeft en de grote wateren véreert alsof die hem kunnen reinigen van zijn bezoedeling, de man die geen vrede vindt bij zijn twaalf ambachten, de nomade die wordt gefascineerd door het Oosten, bakermat der mensheid en oerbron van alle godsdienst en wijsheid.

Rimbaud is bij dit alles de vertoornde mens, de Kaïn, tot doodslag gereed, verachtend en vertredend het middel als het gebleken is onmachtig te zijn hem verlossing te geven en die daarom met de litteratuur breekt, zoals hij met alles gebroken heeft dat hem in zijn heilsverwachting teleurstelde.

Voor mij is het geval-Rimbaud in sterk-geconcentreerde vorm het algemeen-menselijke raadsel en is de sleutel tot deze deur der geheimenissen het leerstuk der erfzonde. Hierbij komt mij het diepe woord van Pascal voor de geest: „Certainement rien ne nous heurte plus rudement que cette doctrine; et cependant, sans ce mystère, le plus incompréhensible de tous, nous sommes incompréhensibles à nous-mêmes. Le nœud de notre condition prend ses retours et ses replis dans cet abîme. De sorte que l'homme est plus inconcevable sans ce mystère, que ce mystère n'est concevable à l'homme.”

Amsterdam

J. W. MARMELSTEIN

LES TRADUCTIONS DE *EL MAYOR ENCANTO AMOR* DE CALDERÓN EN NÉERLANDAIS

La préparation de ma thèse, qui traitera des traductions et adaptations néerlandaises de „comedias” espagnoles au XVIIe et au XVIIIe siècles, m'a amené à comparer entre elles et avec l'original deux traductions néerlandaises faites au XVIIe siècle du *El mayor encanto Amor* de Calderón.